

ZAHRADA JAKO ZDROJ UDRŽITELNOSTI

PŘÍPADOVÁ STUDIE O POTRAVINOVÉM SAMOZÁSOBITELSTVÍ VE VESNICÍCH JANOVA VES A KOKOŘÍN

Mgr. Zdeňka SMUTNÁ, Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem

PhDr. Jan VÁVRA, Ph.D., Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Mgr. Vladan HRUŠKA, Ph.D., Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem

Relevance výzkumu

- **Důležitá role v udržitelnosti potravinových systémů**
- Zásadní význam v postsocialistických zemích
- **Opomíjení samozásobitelství na venkově**
- Stojí mimo západní pojetí konceptu Alternativních potravinových sítí (dále APS)
- Urban gardening vs. rural gardening – zájem především o městský prostor; stejně tak je upřena pozornost na městské spotřebitele
- Výzkum produkce potravin na venkově omezen na zemědělskou výrobu

Cíle

- **Zhodnocení současného stavu na „průměrném“ českém venkově**
- Množství produkce
- Motivace, vnímání samozásobitelství obyvateli venkova
- Projevy udržitelnosti v samozásobitelství
- Bariéry a potenciál rozvoje

Teoretické zarámování

- Alternativní potravinové sítě a vztah k samozásobitelství (Venn et al., 2006)
- Quality turn – tzv. obrat ke kvalitě (Goodman, 2004)
- Quiet sustainability - tichá udržitelnost (Smith a Jehlička, 2013)

- Samozásobitelství – více než strategie přežití
- Liší se rozsah ve vyspělém a méně vyspělém světě

METODIKA

- *Strukturovaný dotazník*
- *Polo-strukturovaný rozhovor*
- *Pozorování v terénu*
- Výzkum cílen primárně na obyvatele rodinných domů se zahradou

Území případové studie

- 40 km severně od Prahy; 13 km od Mělníka – spádové město
- V Janově Vsi a na Kokoříně de facto trvale obydleno 45 domů – dotazníkem či rozhovorem proběhl výzkum v 38 domech
- 10 respondentů z bytových domů

Janova Ves

Zdroj: Český ústav zeměměřický a katastrální, vlastní zpracování

Kokořín

Zdroj: Český ústav zeměměřický a katastrální, vlastní zpracování

SOUČASNÝ STAV

- Cca 78 % zahrad přiléhajících k domům slouží k produkci potravin
- Poměr živočišné a rostlinné produkce – méně než polovina samozásobitelů se věnuje chovu hospodářských zvířat

Tab. 1

Samozásobitelé v rodinných domech	35				
<i>Z toho se věnuje chovu</i>	17				
Počet chovů včel a hospodářských zvířat dle druhu					
Drůbež	Králíci	Prasata	Kozy	Včely	
16	6	2	2	7	

Zdroj: Smutná, 2017

„S chovem nemáme žádné zkušenosti a nerozumíme tomu, znamenalo by to další časové a finanční náklady, proto si raději vejce a maso koupíme...“

Tab. 2

Zelenina	Brambory	Cibule	Česnek	Mrkev	Okurky	Rajčata
	15	10	9	10	12	19
Ovoce	Jablka	Švestky	Rybíz	Angrešt	Jahody	Maliny
	17	10	12	8	12	8

Zdroj: Smutná, 2017

Význam samozásobitelství

Tab. 3

Do jaké míry pokrývá samozásobitelství celkovou konzumaci?	
Pokrývá většinu spotřeby	2
Je to zásadní zdroj potravin, ale stále mnoho potravin nakupuji	9
Je to jen doplňující zdroj, většinu nakupuji	9
Je to zanedbatelný, spíš sezónní zdroj	20

Zdroj: Smutná, 2017

Tab. 4

Kde nakupujete potraviny?	
V marketu	40
V malých prodejnách	23
Na farmářských trzích	7
Ze dvora	12

Zdroj: Smutná, 2017

„Já jím jedině vejce z mého chovu, mně už ty aféry s vejci z dovozu stačily k tomu, abych měla radši vlastní slepice.“

Tab. 5

Zpracováváte dál úrodu?	
Ano	Ne
26	14

Zdroj: Smutná, 2017

„My z kyselého zelí žijeme celou zimu (...) Proto nemusím kupovat ty hnusný rajčata, abych měla pocit, že jím v zimě něco zdravého (...) Zelí taky skladujeme jen tak v celých hlávkách, dělám z toho saláty až do února.“

Motivace

Tab. 6

Motivace	Četnost
Chutnější potraviny	33
Kvalitní a zdravější potraviny	32
Je to můj koníček	32
Je to finančně výhodné	12
Je to šetrné k přírodě	12
Jiný důvod	-
Počet respondentů	40

Zdroj: Smutná, 2017

„Vždyť to kupované ovoce je úplně bez chuti a plné chemických látek, oni to sklízí nezralé a převážejí v plynech, aby to dostalo barvu“ (...) Člověk ví, co jí, sám si rozhodne, co v tom bude. (...) I když stoprocentně bio to není nikdy, v ovzduší už je tolik emisí, že když zaprší, spadne vám to na záhon, ale to už neovlivníte.“

„Rozhodně je to výhodnější, za ty vyšroubované ceny bych si třeba jahody nebo rajčata v obchodě nekoupila. Navíc ta kvalita v obchodech je příšerná.“

„To je jednoduchý, děláme to prostě tak pro svoje potěšení“

Udržitelnost

Tab. 7

Je samozásobitelství ekonomicky výhodnější?		
Ano	Ne	Nevím
24	6	10

Zdroj: Smutná, 2017

Tab. 9

	Ano	Ne
Umělá hnojiva	10	30
Hnůj či kompost	32	8

Zdroj: Smutná, 2017

Tab. 8

Zásobujete rodinu či příbuzné?		Kde tito lidé žijí?	
Ano	Ne	Mělník	Praha
26	14	11	8

Zdroj: Smutná, 2017

„Syn žije s přítelkyní v Praze, a co vím, tak nejedí jiné maso a vejce, než co si od nás odvezou. Celoročně od nás mají ovoce a zeleninu, kompoty, marmelády a další zavářky (...) Opravdu, skoro nemusí kupovat zeleninu či ovoce, v zimě mají od nás jablka, pórek, kyselý zelí, cibuli, česnek, brambory, mrkev a nevím co ještě...“

„Slepice máme na vejce, já bych to ani nedokázala zabít. (...) Je dobrý ty slepice mít, vždycky dostanou zbytky z kuchyně, tak má člověk aspoň pocit, že neplejtvá“

„Někdy někomu něco dám, spíš když se potřebuji za něco revanšovat. Třeba pan X mi běžně dává zrní pro slepice, tak je jasný, že mu to chci nějak oplatit.“

BARIÉRY ROZVOJE

- Vyšší věková struktura současných samozásobitelů (téměř polovina ve věku 60+) a obava, že další generace nebude pokračovat.
- Pracovní vytížení současných samozásobitelů v produktivním věku, které neumožňuje rozšířit vlastní produkci.
- Zahradničení jen jako k volnočasová aktivita (neuvědomování si širších souvislostí; není potřeba se *samozásobovat*).
- Nízký zájem o chov hospodářských zvířat, který je vnímán jako omezující.

„Naše holky v tom vyrůstají, ale já vidím, že je to nebaví, nemají o to zájem, spíš je to táhne do města.“

Potenciál rozvoje

- Samozásobitelství vnímáno kladně, jako součást života na venkově.
- Rozvoj samozásobitelství co do počtu – podporovat současné ale i budoucí obyvatele venkova ve snaze své pozemky zemědělsky obhospodařovat.
- Rozvoj samozásobitelství co do kvantity produkce jednotlivých samozásobitelů, a tímto způsobem využívat produkční potenciál zahrad jakožto zdrojů.
- Podpora prodeje ze dvora.

„K vesnici to prostě patří, já vlastně ani nevím, proč bych chtěl na vesnici žít, kdybych neměl zájem si obdělávat pozemek.“

„Upřímně, mně se zahrady s parkovou úpravou na vesnici nelíbí, je to takový plýtvání... jak to říct – zdrojů, ale chápu to, každěj na to prostě není.“

Shrnutí

- Převažuje rostlinná produkce nad živočišnou
- Samozásobitelství v současnosti nevede k soběstačnosti, ale jeho potenciál je značný a nevyužívaný
- Motivací není odmítání masové konzumní kultury, ale snaha o zajištění kvalitních zdravých potravin a trávení volného času. V pojetí starší generace je to potřeba obhospodařit pozemek a „nenechat ho ladem“
- Z pohledu obyvatel venkova jde o pozitivně vnímanou praktiku přinášející řadu benefitů
- Lidé na vesnici to považují za součást tamního způsobu života, avšak otázkou budoucnosti je přístup mladší generace

Děkuji za pozornost!

Mgr. Zdeňka Smutná

Katedra geografie, PřF UJEP; Zdenka.Smutna@ujep.cz

UNIVERZITA J. E. PURKYNĚ V ÚSTÍ NAD LABEM

Ekonomická
fakulta
Faculty
of Economics

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Příspěvek byl podpořen Studentskou grantovou soutěží UJEP a projektem GA ČR 19-10694S.

GRANTOVÁ AGENTURA ČESKÉ REPUBLIKY

Zdroje:

Smutná, Z. 2017. *Samozásobitelství jako forma udržitelné spotřeby potravin na příkladu vesnic Kokořín a Janova Ves*. Ústí nad Labem. diplomová práce (Mgr.). Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem. Přírodovědecká fakulta.

Goodman, D. 2004. *Rural Europe redux? Reflections on alternative agro-food networks and paradigm change*, *Sociol. Rural.* 44 (1)3–16.

Smith, J. a Jehlička, P. 2013. *Quiet sustainability: Fertile lessons from Europe's productive gardeners*. *Journal of Rural Studies*, 32 pp. 148–157.

Venn, L., Kneafsey, M., Holloway, L., Cox, R., Dowler, E., & Tuomainen, H. 2006. *Researching European 'alternative' food networks: some methodological considerations*. *Area*, 38(3), 248-258.